

VEGYES KÖZLEMENYEK.

Előléptetés a M. N. Múzeum Könyvtára tisztviselői karában.
Ő csász. és apostoli királyi Felsége legfelsőbb elhatározásával dr. BÁRTFAI SZABÓ László múzeumi őrnök az igazgatóőri címet és jelleget, dr. SULICA Szilárd és dr. HOLUB József múzeumi segédőröknek pedig az őri címet és jelleget méltóztatott legkegyelmesebben adományozni.

A budapesti királyi magyar tudományegyetem könyvtárának 1914., 1915. és 1916. évi állapotáról FERENCZI Zoltán könyvtárigazgató összefoglaló jelentést terjesztett a vallás- és közoktatásügyi minisztérium elé, melyből a következőket közöljük:

Az egyetemi könyvtár végleges elhelyezésének, illetőleg a túlszűfoltásg megszűntetésének kérdésében évek sora óta megismételt emlékiratok az elmúlt három évben — a háborús viszonyok következtében — természetesen nem voltak elintézhetők. Nehogy azonban ennek az elodázhatalan feladatnak végleges megoldása a háborús viszonyok következtében beálló nehéz helyzet miatt halasztást szenvedjen, az egyetemi állandó könyvtárbizottság újabb memorandummal fordult a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz, kérve, hogy a könyvtárpépület kibővítésének immár halaszthatatlan ügyét pártfogásába vegye s a megjelölt megoldási módozatok egyikének elfogadásával azt lehetővé tegye. Annál is inkább kérték ezt, mert a raktárhelyiségek túlszűfoltasága 1916-ban ismét érezhetővé vált. A mindjobban szaporodó könyvanyag elhelyezésére kénytelenek voltak újabb — fából készült — póttálványokat emeltetni, melyekkel ideiglenesen segítettek a könyvtári helyiségek szűk volta miatt támadt bajokon.

Másik régi óhajtaása volt az igazgatóságnak a könyvtári átalánynak megfelelő fölemelése. A gyűjteményes, folytatásos művek és folyóiratok — a könyvárak folytonos emelkedése mellett — az utóbbi években mindnagyobb évi összeget emésztenek föl. A könyvkötési költségek is emelkedtek. Ily körülmények közt évről-évre kevesebb új munka beszerzése lehetséges. E bajon segített a minisztérium azon intézkedése, mellyel a könyvtár 35.400 K rendes évi átalányát 1914 január 1-től kezdődőleg 45.400 K-ra fölemelte. A háború következtében az ellenséges és semleges külföldről jönni szokott folytatásos művek és folyóiratok nagyrésze elmaradt. Így ez években a fölemelt átalányból, a Karok kívánalmainak megfelelően, nagyobb összeget fordíthattak új könyvek s egyes hiányzó gyűjteményes munkák beszerzésére, illetve kiegészítésére.

Az 1914. év első felében — a KUDORA és DEDEK könyvtárőrök távozásával megürült állások betöltése után — a tisztviselői karral az 1912—13.

évi jelentésben bemutatott munkabeosztás alapján fokozott erővel láttak munkához. Sajnos, az 1914 nyarán kitört világháború a kitűzött célok teljes megvalósulását megakadályozta. Az egyetemi könyvtár tisztviselői és alkalmazottjai a legnagyobb lelkesedéssel és kötelességtudással teljesítették a háza iránt tartozó kötelességeiket és derekasan kiveszik részüket a világháború hosszú küzdelmeiből. Kis státusából öt tisztviselő, két napidíjas, hat szolga és öt napibéres szolga — 31 férfi közül 18 — teljesít katonai szolgálatot. Közülük kitüntetést kapott 3, eltűnt 1, hadifogságba esett 1, megsebesült 5, súlyosan megbetegedett 3. A hadi szolgálat alól való fölmentés kedvezményét csak két magasabb rangú tisztviselőre nézve kellett igénybe venni.

Az itthonmaradottak, a nagy drágaság és nehéz megélhetési viszonyok dacára, élénk részt vettek a háborús jótékonyági, hadikölcsön és társadalmi mozgalmakban. Egyebek közt a háborús családtagjainak segélyezésére 1916 december 31-ig 1475'81 koronát fizettek be a Magyar Általános Hitelbank pénztárába s az erdélyi menekültek segélyezésére 106 K-1 gyűjtöttek. A hivatali munkát az itthonmaradt tisztviselők a legnagyobb elismerésre méltó buzgalommal és igyekezettel végezték, könnyíteni óhajtván a háborús állapotok okozta nehézségeken. 1914 augusztus 1-én a tisztviselők és alkalmazottak legnagyobb része minden további intézkedés bevárása nélkül, önként félbeszakította szabadságát és az igazgatónál szolgálatételre jelentkezett. Az 1914 augusztus 1-én, illetve 1915 januárjában bevonult tisztviselők és napidíjasok munkakörét az itthonmaradtak vették át és nagy szorgalommal végzik saját rendes munkájuk mellett. A tizenkét szolga közül tizenegy a háború első napja óta katona lévén, az öt altiszt — öregebb koruk dacára — fokozott munkát végzett s két napibéres és egy ideiglenes szolgálával egyetemben a legnagyobb buzgalommal látta el a hivatali, kölcsönzési és olvasótermi szolgálatot.

A könyvtár nyitvatartási idejét redukálni kellett. A Rektor Magnificus jóváhagyásával a belső dolgozószobák és hírlaposztály d. e. 9—2-ig, a nagy olvasóterem d. u. 3—8-ig álltak az olvasóközönség rendelkezésére. Ez intézkedést főképp a szolgazemélyzet nagy részének katonai szolgálata tette szükségessé. A hivatali munka és a könyvkölcsönzés naponta 9—2-ig a rendes keretekben folyt. A folyó munkákat a tisztviselői kar fokozottabb munkájával sikerült elvégezni. A rendes gyarapodás mellett teljesen feldolgozták néhai PÉTRIK Ottó egyetemi tanár 2709 kötetből álló könyvtárát, valamint a néhai dr. KASSOWITZ Tivadar Brunó és néhai id. LUTTER János könyvtáraiból nyert 911 kötet könyvet. Ugyancsak feldolgozták a Kolozsvári Egyetemi Könyvtártól és a Magyar Kereskedelmi Múzeumtól átengedett másodpéldányokat, valamint a kolozsvári egyetemről kapott bölcsészettudományi értekezéseket. A külföldi doktori értekezések körülbelül 30.000 modern értekezésből álló gyűjteményének szakozása és számozása befejeztetvén, a katalógust még egy utolsó revízió alá vették s az egész gyűjteményt bekötötték. Több évi munka után a nagy gyűjtemény az olvasóközönség szabad rendelkezésére áll. Egyidejűleg — még 1914-ben — megkezdték XVII—XVIII. századi jogi disszertációk két gyűjteményének fölvételét. 1916 végeig 89 — átlag 30 értekezést tartalmazó — kötet címtárazását (körülbelül 10.500 cédula) fejezték be.

A kéziratár nagyértékű gyűjteményeinek — a HEVENESI-, PRAY- és KAPRINAY-kollekcióknak — újrakötését 1915-ben befejezték és megejtették az 1711 előtti magyar vonatkozású művek gyűjteményének revízióját. A szak-katalogusok revíziója által a könyvtári tőzrsanyagból 61 lappangó régi magyar könyvtári mű — köztük eddig ismeretlen művek is — kerültek elő, ami értékes szaporodása e külön gyűjteménynek. — A SHAKESPEARE-könyvtár katalógusát dr. CZEKE Marianne könyvtárőr teljesen elkészítette. A kolozsvári egyetemi könyvtár válogatása után fennmaradt másodpéldányokat a 7691/1915. IV. vkm. számú rendelet értelmében a pozsonyi és debreceni egyetemi könyvtárak részére felajánlották. A pozsonyi könyvtár igazgatósága már ki is válogatta az általa kívánt műveket. Ezek elküldését akkorra tervezik, mikor a debreceni könyvtár is beküldi kívánalmainak jegyzékét.

Az egyetemi könyvtár személyzeti ügyeiben következő változások történtek: a) KUDORA Károly könyvtári I. ór 1914 január 24-én 39 évi buzgó könyvtári szolgálat után — saját kérelmére — végleges nyugalomba helyeztetett. Részére Ő császári és apostoli királyi Felsője Bécsben, 1914 június 9-én kelt legfelsőbb elhatározásával, a királyi tanácsosi címet legkegyelmesebben adományozni méltóztatott. Ugyanő 1916 december 18-án rövid betegség után meghalt. Temetésén a könyvtár tisztviselői kara az igazgató vezetésével testületileg vett részt, a ravatalra koszorút helyezett s dr. BARBUL Jenő könyvtárőr beszéddel búcsúztatta el. DEDEK Crescens Lajos esztergomi prelátskanonok, volt egyet. könyvtárőr illetményeit 1914 január 24-ével a Miniszter úr beszüntette. TETZEL Lőrinc könyvtárőri címmel és jelleggel felruházott könyvtártsiszt 1914 március 21-én egyet. könyvtári I. órré, dr. BARBUL Jenő könyvtártsiszt ugyanakkor egyetemi könyvtárőrré nevezetett ki a VII. fizetési osztályba. Dr. HÓMAN Bálint és dr. CZEKE Marianne könyvtártsisztek 1914 március 21-én e minőségükben a VIII. fizetési osztályba nevezettek ki. Dr. HÓMAN Bálint egyetemi könyvtártsisztnak Ő csász. és apostoli kir. Felsője Bécsben, 1915 augusztus 1-én kelt legfelsőbb elhatározásával, az egyetemi könyvtárőri címet és jelleget méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. Dr. WALDBAUER Ilona (1914 júniusa óta: dr. ANTAL Frigyesné) fizetéstelen könyvtártsiszt 1914 március 21-én, dr. POMÉRY Aurél ipolyszakállasi plébános, esztergom-főegyházmegyei áldozópap pedig 1914 április 18-án a IX. fizetési osztályba egyetemi könyvtártsisztekké nevezettek ki. Dr. FITZ József végzett bölcsészethallgató 1914 január 24-én, dr. CZAKÓ Ervin, SIMONFI János és dr. SÁNTAY Máriaapidíjas gyakor-nokok pedig 1916 május 8-án fizetéstelen könyvtári segédtsiztekké nevezettek ki. GRÓSZ Géza fizetéstelen kiségitőtsizt 1916 november 14-én a XI. fizetési osztályba segédtsizté nevezetett ki. FIÁTH Károly István tiszteletdíjas kiségitőtsizt 1916 január 23-án, 77 éves korában — 16 évi lelkiismeretes és kifogástalan könyvtári szolgálat után — meghalt. Temetésén a tisztviselői kar — az igazgató vezetésével — testületileg vett részt és ravatalára koszorút helyezett. A háború tartamára ideiglenesapidíjasul alkalmaztatott 1915 január 15-én FEICHT Károly majd az ő bevonulása után, 1915 április 1-én FEICHT Erzsébet okl. polgári iskolai tanítónő. Dr. WALDBAUER Ilona könyvtártsizt részére a lipcsei könyvtári kongresszuson való részvétele alkalmából 600 K

útisegély utalványoztatott ki. Katonai szolgálatot teljesítenek a könyvtár tisztviselői és egyéb alkalmazottai közül: 1. Dr. PASTEINER Iván egyetemi könyvtártiszt, cs. és kir. 9. lovastüzérezredbeli hadiönkéntese, mint tartalékos zászlós orosz fogságba esett 1916 augusztus 18-án. — 2. Dr. FITZ József egyetemi könyvtári segédtsízt, a cs. és kir. 21. hegyi tüzérlj. hadiönkéntese, jelenleg mint tartalékos hadnagy a harctéren van. A II. o. ezüst és bronz vitézségi érmek s a hadseregfőparancsnoki elismerés tulajdonosa. — 3. GRÓSZ Géza könyvtári segédtsízt, a m. kir. 5. népf.-gy.-e. népf.-zászlósa. Megsebesült az orosz harctéren. — 4. Dr. CZÁKÓ Ervin könyvtári segédtsízt, a cs. és kir. 32. gyalogezred tartalékos hadapródörmeistere. Megsebesült az orosz harctéren. — 5. SIMONFI János könyvtári segédtsízt, 1917 május 5-ig teljesített katonai szolgálatot, mint póttartalékos altiszt. Rokkantan elbocsáttatott. — 6. Dr. SZEMESS Miklós napidíjas gyakornok, a cs. és kir. 34. tábori tüzérezred tartalékos hadnagya. — 7. FEICHT Károly napidíjas gyakornok, a m. kir. 29. honvéd-gy.-e. tartalékos zászlósa, az orosz harctéren. — 8. PINTÉR József szolga, a m. kir. 309. népf.-gy.-e. szakaszvezetője, a II. o. ezüst vitézségi érem tulajdonosa, az orosz harctéren szerzett súlyos sebesülése után, mint rokkant 1916 december 14-én fölmentetett. — 9. SZABÓ András szolga, a m. kir. 1. hadtáplj. népf.-örvezetője 1916 július 10-ig. Mint frontszolgálatra alkalmazatlan, fölmentetett. — 10. LŐRINCZ Endre szolga, a m. kir. 1. honvéd gy.-e. tizedese. — 11. MAGYARY László szolga, a m. kir. VI/4. népf.-gy.-e. tizedese, az olasz harctérről betegséggel kórházba került. — 12. JUHOS Elek szolga, népf.-huszár a m. kir. 1. honvédhuszárezredben, a II. o. ezüst és bronz vitézségi érmek tulajdonosa. — 13. BOGYAY Gáspár szolga, gyalogos a cs. és kir. 76. gy.-e.-ben. — 14. DEKÁRTZI Károly szolga, gyalogos, megsebesült. — 15. GERGELY Ferenc szolga, a m. kir. 308. h.-gy.-e. tizedese, 1916 szeptember 31-én a Potutorinál vívott ütközetben eltűnt. — 16. PATAKI László szolga, a m. kir. 1. h.-gy.-e. tizedese, a montenegrói harctérről súlyos betegen a kórházba került. — 17. SZŐTS Imre fűtőszolga, gyalos, megsebesült. — 18. PICHLER János ruhatáros szolga, cs. és kir. tengerész tizedes.

A könyvállomány 1914-ben 7697, 1915-ben 5781, 1916-ben 4376, összesen tehát 17854 kötettel gyarapodott.

A forgalom az előző évekéhez képest 1914—16-ban — a háborús viszonyok következményeképp — csökkenést mutat. Különösen áll ez a nagy olvasóteremre, melyet a szolgák csekély száma miatt csak fél napon át lehetett a közönség rendelkezésére bocsátani. A kölcsönzések száma 1916-ban, az előző évhez viszonyítva, emelkedett. A nagy olvasóteremben 1914-ben 2547 olvasó 69.566 esetben 76.453 kötetet, 1915-ben 1495 olvasó 26.199 esetben 37.369 kötetet és 1916-ban 1248 olvasó 12.299 esetben 23.763 kötetet használt. — A tanári dolgozó- és folyóirati olvasószobában 1914-ben 4283 olvasó 9631 kötetet, 1915-ben 3057 olvasó 8014 kötetet és 1916-ban 3166 olvasó 9454 kötetet vett igénybe. — Házon kívül 1914-ben 6393 egyén 14.319 kötetet, 1915-ben 4043 egyén 10.704 kötetet és 1916-ban 4394 egyén 11.362 kötetet használt. — A kéziratárból 1914-ben 187 egyén 2033 darabot, 1915-ben 128 egyén 987 darabot és 1916-ban 143 egyén 2832 darabot olvasott.

A Budapesti Városi Nyilvános Könyvtár 1916. évi működéséről dr. SZABÓ Ervin könyvtári igazgató jelentéséből a következő adatokat közöljük:

A könyvtári bizottság a jelentés évében csak egy ülést tartott, amelyen az 1916-ik évi jelentést, valamint az 1917-ik évi költségvetési tervezetet tárgyalta és a könyvtár szükségletét 339.124 koronában állapította meg. Ezenkívül foglalkozott az 1914-iki szervezetek jóváhagyásának megtagadása folytán előállott helyzettel és elfogadta az igazgatónak több állás szervezésére vonatkozó új javaslatát.

A könyvtár központjában a már állandósággal fenyegető ideiglenességet 1916-ban természetesen még erősebben megérezte a könyvtár vezetősége. Hogy folyton gyarapodó anyagának helyet csináljon és főként szépen fejlődő különgyűjteményeit oly helyiségekben állíthassa fel, amelyekben azt a céljukat, hogy a tudományos kutatók helyben használhassák és magukhoz a könyvpolcokhoz hozzáférhessenek, valamennyire megközelíthessék, kénytelenek voltak a földszinten levő 1. sz. fiókot kiköltöztetni. Csak nagy nehézséggel sikerült a Belvárosban, ahol ennek a fióknak központi szerepénél fogva lennie kell, novemberre megfelelő helyiséget kapni, de csupán a fiók kölcsönzőjét is csak 1917. márciusában költöztethették ki, olvasója pedig még ma is régi helyén van. A 2. számú fiók helyzete könnyebbedett valamennyire azért, hogy az ifjúsági kölcsönző céljaira még 1915-ben bérebe vett helyiséget január 10-én átadhatták a használatnak. Ugyancsak januárban bővíthették ki a 3. számú fiók helyiségét a szomszédos kis szobával és ott helyezték el a raktárt. E bővítések eredménye mindenesetre az volt, hogy a már tűrhetetlenné vált zsúfoltság megszűnt, de arra semmiképp sem voltak elegendők, hogy lényegesen nagyobb könyvanyag elhelyezéséi és nagyobb számú közönség forgalmát tegyék lehetővé. A Kőbányai Polgári Serfőző Részvénytársaság 5000 K-t küldött a 3. számú fiók megfelelőbb elhelyezése céljára.

Az 1915-ik évvel szemben a könyvtári előirányzat összesen 1460/0-kal emelkedett, vagyis lényegileg változatlan maradt. Az egyes címek között említésre méltó eltolódások nem voltak. A személyzeti kiadások előirányzata ugyan az átlagon felül (470/0-kal) emelkedett, azonban a valóságos személyzeti kiadás mélyen alatta maradt az előirányzatnak. Lényegesen emelkedtek ellenben a könyvtár bevételei, főként azért, mert a kölcsönző díjak, az intérdíjak és portóköltések megtérítése körül szigorúan a szabályok szerint jártak el. Bár a forgalom az előző évvel szemben csak 1440/0-kal gyarapodott, a forgalomból eredő bevételek több mint megkétszereződtek és az összes bevétel az előző évi 4015 K-val szemben 9178 K-ra szökött. Emelkedett a könyvtár pénztári forgalma is: 1915-ben összesen 348.000 K-ra rúgott; 1916-ban pedig 494.900,20 K-ra.

A könyvtári iroda ügyforgalmának nagymérvű emelkedése mindenesetre egyik bizonyítéka annak, hogy valamennyire mégis tökéletesedett üzemük. 1915-ben összesen 15.481 küldemény ment el; 1916-ban a levelek száma 21.949-re, az egyéb ügydaraboké 1816-ra, az összes irodai elintézéséké tehát 23.765-re szökött, vagyis havonként átlag közel 700-zal emelkedett. A meg-

növekedett munkateherrel a megcsappant és sűrűn változó személyzet alig bírta. A háború a személyzet további tagjait is elvonta, nevezetesen január 15-én TRIBENZER Géza régi gyakornokot, augusztus 30-án SÁRVÁRY Dezső és szeptember 12-én ZSÁK Wilfried régi ideiglenes hivatalnokokat. Ellenben visszakapták szolgálatképtelenség miatt DRESCHER Pál beosztott számtisztet szeptember elején. Május 10-én az orosz harctéren elesett dr. BENZE Adolf titkár, aki alig négy hónappal előbb önként lépett volt be a hadseregbe. Valóban kivételes hivatalnoki tehetség volt, gyors áttekintésű, kiválóan gyakorlati érzékű és rendkívüli munkabírási ember, akinek halála valósággal pótolhatatlan veszteséggel sújtotta a könyvtárt. Áthelyezés folytán elvesztették CZIKE Ferenc számvevőségi tisztet és PÁLFÖLDY Margit ideiglenes hivatalnokot. Az előbbinek pótlására a polgármester BERNÁTH Gusztáv számvevőségi ideiglenes hivatalnokot rendelte ki. Az egyéb üresedések pótlására kinevezettek közül az év végén még szolgálatban voltak a következő ideiglenes hivatalnokok: özv. SCHULTZ Gyuláné február 1-től, NÉMETH Margit augusztus 1-től, dr. GYÖRGY János és GROSS Magda október 1-től, JUSTH Lajos november 1-től. Kevés kivétellel valamennyi ideiglenes hivatalnok előlépett ez évben. Valószínűleg a háború rovására írható, hogy a betegség miatti mulasztások rendkívüli arányban emelkedtek. Az előző öt év átlagában a férfi hivatalnokok 5,9, a nők 25,2 betegnapot mulasztottak. A jelentés évében a férfiak betegnapjainak átlaga 6,8-ra, a nőké 35,2-re emelkedett, ami a férfiaknál 15,2%-nyi, a nőknél azonban 39,3%-nyi rosszabbodást jelent. Az egész személyzet betegnapjainak átlagos száma az előző évi 11,9-del szemben 15,6 volt. Egyebekben a régi bajokhoz egy újabb és valamennyinél súlyosabb járult. Soha még a munkaerő utáni kereslet oly nagy nem volt, mint a háborúban és a magánüzemek ennek következtében állandóan viszonylag magasabb béreket fizettek, mint a közhivatalok. Nem lehetett ezért meggátolni azt, hogy a nem végleges személyzet úgy hullámozzék, mint soha megelőtt. Az ideiglenes hivatalnokok és napidíjasok körében 13 belépéssel szemben 9 kilépés állt, gyakornok pedig 27 lépett be és 22 ki. A személyzet szakképzését igyekeztek szolgálni a gyakornokok számára tanácsi engedéllyel rendezett előadásorozattal, amelyet természetesen a hivatalnokok is végighallgattak. A májustól július haváig tartott 10 előadás az osztályvezetők sorra ismertették osztályuk szervezetének alapelveit. Az előadások végeztével az igazgató pályadíjat tűzött ki az azok köréből vett legjobb dolgozatra, amelyet NÉMETH Margit gyakornok nyert meg. Utóbb ősszel házi vizsgát is tartottak a közgyűlés által eltörölt könyvtárvizsga anyagából, mert a mindennapos tapasztalat mutatja, mennyire leszálította ez a teljesen egyéni rendelkezés a személyzet szakképzettségét. A vizsgát többen jó sikerrel tették le. Úgy mint eddig, ezután is a könyvtár igazgatója a lehetőség szerint azon lesz, hogy azok haladjanak előre, akik könyvtári ismereteikről ily módon is tanúságot tesznek. A jelentés évében fölöttes hatóságuk utasítására hosszabb ideig dolgoztak a könyvtárban: dr. Cs. VARGA Antal, a debreceni egyetem, dr. RÓZSAFFY Dezső, a Szépművészeti Múzeum könyvtárosa és SARKADI Klára, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara segédkönyvtárosa.

A beiktatott szerzemények száma 22.226 db volt, ebből a központra

esett 10.574, a fiókokra 11.652 db, vagyis az emelkedés a központnál meglehetősen nagy volt. Lényegesen megnövekedett az ajándékok száma, 2697 db-bal az összes gyarapodás 12,1%-ára emelkedvén, az előző évi 9,8%-kal szemben. Ebbe a számba nincs beleértve néhai THALLÓCZY Lajos könyvtára, melyet az év végéig nem szállíthattak el Bécsből. A beiktatott és földolgozott gyarapodásokkal — és a revízió során kiselejtezett vagy a fiókokban elhasznált könyvek leszámításával — a könyvtár állománya az év végéig 150.004 db-ra emelkedett, amiből 113.000 db a központban, 37.000 db a fiókokban van. Sajnos, a központi könyvtár állományából még mindig több mint 40.000 db nem ment át a revízió, vagyis a nyilvánosság számára hozzáférhető katalógusokban nem szerepel.

A különgyűjtemények gyarapodása viszonylag megint nagyobb volt, mint a raktaré. Sajnos, ez évben még kevésbé volt a könyvtár vezetősége abban a helyzetben, hogy azzal a gonddal fejlessze őket, amelyet megérdemelnek. A keleti gyűjtemény sürgősen igényli szlávistának és orientálistának, a röpiratgyűjtemény magyar történelem közreműködését; de az igazgatóság minden fázisa ezirányban eredménytelen volt. Kivétel az általános depresszió alól csak a budapesti gyűjtemény, amely végre állandóan szakember kezében van. Könyvállománya ismét 871 új darabbal gyarapodott, azonkívül a revízió is átvitt 600 db-ot; a kisnyomtatványok és ujságszelvények gyűjteményének gyarapodása 3913 db volt, úgy hogy e gyűjtemény állománya az év végén 6870 kötetre és 17.618 apró nyomtatványra rúgott. Hogy a budapesti gyűjtemény ma már valóban szükségletet elégít ki, mutatja az a tény, hogy az év folyamán nem kevesebb mint 2073 db-ját olvasták. Egyébként szorgalmasan folyt ez osztály külön szervező és ügykezelési szabályainak kidolgozása. A keleti gyűjtemény tekintélyes gyarapodást mutat ugyan, de semmiképpen sem tervszerűt. A kézikönyvtár megtartotta előkelő és fontos helyét a könyvtár szervezetében és meglelégedéssel állapítható meg, hogy értékes anyagát immár kevésbé dézsmálják meg tisztességtelen látogatók; a megelőző másfél év 50%-nyi veszteségével szemben az 1916. évi már csak 12%-ot tett. A röpiratgyűjtemény célszerűbb elhelyezését biztosították második vasszekrény beszerzésével és hozzáfogtak a hasznát majd lényegesen fokozó utalólapok elkészítéséhez. Tekintélyes volt a könyvészeti és könyvtártani gyűjtemény gyarapodása. A Ritkaságok gyűjteménye néhány értékes 48-as nyomtatvánnyal gyarapodott. Így sikerült a «Közlöny» példányát az összes még hiányzó variánsok megszerzésével teljesen hiánytalaná tenni; négy oldal hiányával ugyancsak teljessé vált a 48-iki pesti nemzetgyűlés jegyzőkönyve is. Ezekon kívül több fontos 48-as politikai lapnak hiányait egészítették ki. Egészben véve azonban a ritkasággyűjtemény anyagának nagy része még mindig földolgozatlan.

A központ szerzeményeinek gyarapodása folytán a katalógizáló munkája is emelkedett. Ez és személyzeti nehézségek épen ennek a leggondosabb munkát igénylő osztálynak teljesítményeit nem engedték teljes mértékben érvényesülni. Az osztályba érkezett 12.428 db, elkészült 7845 címmásolat, vagyis több mint az előző évben és a különböző katalógusok számára szétosztott ugyan-

csak valamivel több cédula, mint 1915-ben, nevezetesen 58.499. Azonban a katalógusokba tényleg csak 33.560-at helyeztek el, az előző évi 38.720-al szemben. Sajnálattal kell megállapítani, hogy nemcsak a hátralék növekedett, hanem az az idő is, amely alatt a megvásárolt és beiktatott könyv cédulája a közönség rendelkezésére áll. A fiókközpont 1441 dbot osztályozott, 24.836 leltárlapot és 3784 katalóguscédulát készített.

Rendkívüli mértékben megnehezedett a könyvkötés munkája úgy a központ, mint a fiókok számára, olyannyira, hogy az év második felében kénytelenek voltak bizonyos korlátozásokat életbe léptetni. Mindazonáltal az erélyes utánjárás a hátralékok feldolgozását eredményezte. A központ 5208 dbot adott ki mestereknek és visszakapott 5537 dbot; a fiókközpont kiadott 5001 dbot és visszakapott 6181-et. Ez összesen 11.718 új kötés az előző évi 6833-al szemben. Még nagyobb arányban emelkedett a javítások száma a fiókoknál. 1915-ben 2981 db került javításra, 1916-ban nem kevesebb mint 6922. Jórészt e javító munka erősen megnövelte a házi könyvkötészet munkáját is: az előző évi 24.277 dbbal szemben most 27.974 dbot dolgozott fel. Ezenkívül a központban 10.815, a fiókközpontban 13.793, összesen 24.608 könyvkártya készült.

A tizedes osztályozás sémájának revíziója és sokszorosítása egyáltalán nem haladt előre. Az Értesítőből is jóval kevesebbet adtak ki, mint azelőtt. Megjelent az 1915. évi 5/6. és 1916. évi 1/3. szám, összesen 173 oldal terjedelemben, a szokásos tartalommal. A szakkatalógusok sorában megjelent «A Világháború újabb irodalma» 5. és 6. sorozata, amely az 1915. november—1916. júliusi időszakot öleli fel és 62 oldalon kb 1500 címet tartalmaz. Az «Aktuális kérdések irodalma» című sorozatban jelent meg, mint annak 34. száma a budapesti Duna-konferencia alkalmából «A Duna» című kis jegyzék, melyet a konferencia tagjai között osztottak szét. Végül külön is kiadták az Értesítőből a könyvtár «9. évi jelentését» 60 oldalon, 200 példányban. Megemlítendő még, hogy a földgázszervezés országgyűlési tárgyalása alkalmából a földgázra vonatkozó aktuális jegyzék is készült, de a nyomdai nehézségek miatt kéziratban maradt. Az értesítőt és a háborús jegyzékeket dr. KRISZTICS Sándor könyvtáros, a Duna-jegyzéket dr. KREMMER Dezső könyvtáros szerkesztette. Termékenyebb volt ez évben a fiókközpont bibliográfiai munkája. Ez már az előző évben hozzáfogott az olvasók különböző kategóriái számára valamennyi fiókban egységes jegyzékek készítéséhez. Ez egységes jegyzékből 3 jelent meg, nevezetesen: 1. Gyermekek könyvei, 6—10 évesek, 2. Ifjúsági könyvek I. sorozat, 11—14 évesek és 3. Magyar nyelvű szépirodalom felnőttek számára, együtt 152 oldalon 3566 címmel, 4000—10.000 példányban. Ezenkívül felhasználták a lipcsei Városi Könyvtárral való összeköttetésüket arra, hogy egyik szépirodalmi jegyzékének álló szedését magyar címlappal és előszóval kiegészítve kiadják. Ebből lett az 1. számú fiók könyvjegyzékének V. füzete: Német szépirodalom. A. Regények, elbeszélések. 42 oldalon 960 címet tartalmaz és 500 példányban készült. E katalógusok szerkesztésének érdemében dr. DIENES László könyvtáros és VÁRADI Irma könyvtártszt osztoznak.

A forgalom a háború harmadik évében is emelkedett. 1914-ben 189.850

kötetet adtak ki, 1915-ben 286.009-et, 1916-ban pedig 327.378-at. Ez 14,4%-nyi emelkedést jelent. Ebből 1914-ben 140.093 kötetet olvastak helyben és 49.757-et adtak kölcsön; 1916-ban a helyben olvasott kötetek száma leszállott 68.172-re; a kölcsönadottaké ellenben 259.206-ra emelkedett. 1914-ben a központi könyvtárra esett az összforgalom 10,9%-a, 1916-ban 15,8%-a. 1915-ben a központi könyvtár 42.734 kötetet forgatott meg, 1916-ban 51.802-t, ami 21,2%-nyi emelkedésnek felel meg. És a központban is a helybenolvasás csökkent, még pedig nem kevesebb mint 10,5%-kal, ellenben a kölcsönzés 55%-kal emelkedett. A fiókkönyvtárak összforgalma 243.275 kötetről 275.576-ra emelkedett, ami 13,3%-nak felel meg; itten a helybenhasználat 54,2%-kal csökkent, a kölcsönzés 65,3%-kal emelkedett. A központi könyvtár használatában a társadalomtudomány vezet közel 58, követi a történelem 12, majd a bölcsélet közel 6 és az alkalmazott tudományok, valamint a bibliográfia és az irodalom 5%-kal. Ha azonban a társadalomtudományi anyagot egyes ágaira bontjuk és a részdiszciplínákat egy sorba állítjuk a többi tudománnyal, akkor nemcsak az egyes társadalomtudományi diszciplínák forgalma tüntet fel igen különböző érdeklődést, hanem akárhány nem szoros értelemben vett vagy egyáltalán nem társadalomtudományi diszciplína a rangsorban elébük kerül. Azt látjuk, hogy a sor élén a közgazdaságtan áll közel 160%-kal, követi a történelem 12-vel; ez után következnek a jogtudomány és a szociológia közel 9—9, a politika közel 7, a közigazgatás, a szociálpolitika és a bölcsélet közel 6—6%-kal; viszont egyes, a könyvtárban igen gazdagon képviselt társadalomtudományi szakok egészen a sor végére kerülnek: így a néprajz 1½, a játékonyság és a statisztika kb. 1—10%-kal az utolsóelöltti helyre. Ez az igazgatóság szerint azt mutatja, hogy budapesti tudományos könyvtárak még mindig nem képesek teljesen kielégíteni a nem társadalomtudományi érdeklődésű kutatókat és olvasókat, mert hiszen különben aligha vennék ily mértékben igénybe a Városi Könyvtárnak a társadalomtudományok körén kívül eső, tehát távolról sem teljes és kielégítő anyagát. Ha a fiókok fejlődési irányát nézzük, két feltűnő jelenségen akadunk fenn. Az egyik a 2. és 3. számú fiók forgalmának ha nem is nagy, de mégis latba eső abszolút csökkenése. Ennek okai nem kereshetők tisztán a háborúban vagy helyiségeiknek kétségen kívüli elégtelenségében és hiányosságaiiban, sokkal inkább abban, hogy az illető fiókok körzetének lakossága telítve van, hogy kisugárzásuk körének határát elérték. Amiből azt az elutasíthatlan következtetést kell levonni, hogy a forgalom növelése csakis új könyvtári gócpontok létesítésével érhető el. A másik feltűnő jelenség a felnőtt olvasók térfoglalása a gyermekek rovására. 1914-ben az összforgalom 43,9%-a esett a felnőttekre, 1915-ben 49, 1916-ban pedig már 59,8%-a. Minthogy új kölcsönzők főlvétele mindig korlátozva volt, bizonyos, hogy a korosztályok ez eltolódásában nem kis része van annak, hogy a régi ifjúsági olvasók felnőtt sorba léptek. Ugyancsak bizonyossággal állapítható meg, főként a 3. számú fiókban, hogy igen sok gyermek a háború alatt kereső munkára volt szorítva; s nem hagyható figyelmen kívül, hogy a magyar ifjúsági irodalom oly szegény, hogy sok gyermek két-három év alatt végigolvassa magát az egészen, ami belőle érdeklis azután kimarad. Mindez azonban még mindig nem magyarázza meg teljesen

ezt a feltűnő eltolódást; ennek legfőbb okát a könyvtár igazgatósága abban keresi, hogy az iskolák egy része a könyvtárral szemben tartózkodóan viselkedik, sőt ellenszenvét sem leplezi.

Válasz. E folyóirat mult számában (1917: 266. l.) MELICH Jánosnak *Hazai szlovén irodalom* c. közleményére a következőket jegyzem meg:

1. MELICH Jánosnak 1902-ben és 1908-ban e folyóiratban megjelent két bibliográfiájáról azért nem vehettem tudomást, mert BONKÁLÓ könyvét illető kritikámat a harctéren írtam, ahol egyetlen irodalmi forrásom egy mögöttünk levő falu szlovén papjának könyvei voltak.

2. Egyáltalában nem róttam meg BONKÁLÓT azért, hogy a hazai szlovén irodalomról nem volt tudósa, csupán pótoltam e jelentéktelen mulasztását. Ujból kiemelem, hogy e mulasztás mit sem von le egyébként jó könyve érdeméből.

BRAUN RÓBERT.

Helyreigazítás. Isoz Kálmán: Berlioz «Rakóczy»-jának eredeti kézirata c. dolgozatában a 2. és 3. számú hasonmás fölcserélendő.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1917. május 1-től 1918. március 15-ig.¹

Budapesten.

***A Nap* ny. rt. VIII., Röck Szilárd-u. 9.
 ***Bárd Mór*. VII., Almásy-tér 8.
Bethania-Egylet ny. (Üzv. Sámuel Vilmos.)
 VIII., Gyulai Pál-u. 9.
Hamburger és Birkholz papír- és nyomdaipar
 rt. V., Csáky-u. 13.
Heimler Sándor. VII., Dob-u. 53.
 ***Hentschel Henrik és Krammer Lipót*. V.,
 Váci-u. 14.

Hentschel Henrik. V., Váci-u. 14.
Nagy Salamon. V., Arany János-u. 18.
Rubicsky József. VIII., Német-u. 45.
 ***Rubicsky József*. VIII., Német-u. 45.
Ujságüzem könyvkiadó és nyomda rt. (Üzv.
 Grün Ignác.) VIII., Röck Szilárd-u. 9.
Vidéki Bódog (Selig). VII., Dohány-u. 1/b.
 ***Özv. Vitéz István*. IX., Lónyay-u. 64.
 ***Weiszlauf Mór*. VII., Garay-u. 15/b.

Vidéken.

Arad. Aradi Hirlapkiadó és Nyomda rt.
 (Üzv. Endre Géza.)
Dicsőszentmárton. **«Körjegyzői»-nyomda.
Lugos. «Gutenberg»-nyomda. **Tul. An-
 wender Henrik. Tul. Anwender Antal.
Nagyvárad. **Béres és Held.
 « Béres Károly.
 « «Bihar»-nyomda rt.
 « «Globus»-nyomda.
 « **Rigler József Ede rt.
 « Papírkereskedelmi rt.

Nyitra. **«Kive.» (Tul. Filkorn Jenő.)
 « «Korvin»-nyomda, (Tul. Dr. Fran-
 ciscy Lajos.)
Oraviczabánya. Weisz Félix (ideigl. szünetel).
 « Weisz Félix (hadbavonulás miatt
 szünetelt nyomda működését újból
 megkezdte).
Ökörmező. **Weisz Izidor.
Pozsony. **Mandl Győzőné.
 « Mandl Győző.
Temesvár. **«Unio»-nyomda.

¹ A két **-gal jelölt nyomdák megszűntek.